

לעילוי נשמת
 הר"ר
יוסף וולף ז"ל
 ב"ר
ברוך מנדל הי"ד
 ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללוחדי "הדף היומי"

התאחדות חסידי סוכטשוב
 כולל חסידי סוכטשוב
 כולל יסנה משה
 לש הרר"ר משה יצחק יוסף ז"ל
 בית מדרש
 למגיד שיעור דף היומי
 ת.נ.צ.ב.ה.

זכרון עולם
 האשה החשובה
 רודפת צדקה וחסד
 מרת
ורדה שניצר
 ע"ה
 ב"ר מאיר ז"ל
 ת.נ.צ.ב.ה.

יו"ל ע"י ביהמ"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטי זיסר

מסכת מועד קטן כ"ב-כ"ח

גליון מס' 410

בס"ד, י"ג ניסן תשס"ז

השבוע בגליון

- ◆ חיוב עמידה מפני המת ועמידה מפני גבאי צדקה
- ◆ לעמוד מפני מלווי המת
- ◆ שינוי במנהגי התכריכים
- ◆ שופר להלוויית המת
- ◆ תקיעת שופר להגן על החיים

◆ השופר סמל לתחיית המתים ולגאולה

- ◆ מדוע המנחמים ממתנים שהאבל יפתח בדברים?
- ◆ ראוי לנחם אחר שהאבל מביע צער?
- ◆ ניחום אבלים - להצדיק את הדין
- ◆ אבל המשמיע אנחות
- ◆ וקצ'ש'תו - כיבוד כהנים

דבר עורך

הא לְחֵמָא עֲנִיא

עשרות כלבי ציד הקיפו את הפמליה, מכשכשים בזנביהם במלכותיות. בני לווייתו ידעו, כי הקיסר יוצא למסעות ציד כדי להנפש, ליהנות מן האוויר הצלול והרכיבה בשטחים הפראיים. לפיכך לא פצו פה והאזינו בדממה להלמות פרסות הסוסים שדהרו בחדווה קדימה.

הפמליה עברה את פלג המים המסמן את תחילת היער, ודרך מסך ציאי הציפורים הנרגשות בקע צליל ענוג ורך. חליל אהבתו של המלך לנגינת חליל היתה מן המפורסמות קול החליל התגבר והתעצם. דמם ופרץ באחת בחדווה, כמו היה המחלל יודע כי את אוזני מלכו הוא מהנה.

על מחצלת בוהקת משימוש ישב נער-רועים, עטוי בכלוי בגדים, משוכל רגליים, וכפות רגליו היחפות מההדות על האדמה החמה, נוגעות-לא-נוגעות, בתיאום מושלם עם החילולים המפעיעים שבקעו מן הקנה שאחז בדבקת.

הפמליה עצרה בהשתאות. הקיסר גלש מסוסו, סימן בידו לבני לווייתו שלא יוציאו הגה, ועמד בלא אומר מול הרועה, סג אל תוכו את הרוגע והשלוה, התום והבוסריות, ובהחלטה של פעם-בחיים, נוגש אל מקום מושבו של המחלל, הניח יד רכה על כתפו וחייך טוב לב למראה הנער שהתנער ממקומו ביראת כבוד לפני מלכו.

הם לא נפרדו, שם, ביער, למרגלות המחצלת. **אפוף** אושר הועלה הנער אחר כבוד אל כרכרתו של המלך, ובתום המסע הם שבו יחד אל הארמון.

מכאן ואילך היה מקום מושבו של הנער בארמון. **הקיסר** הגה בליבו, כי נערותו רצופת הדלות היא היא שתכשיר אותו להיות הטוב שבשרי הממלכה. מי ממנו יטיב לדעת את מחסור העם, את מצוקותיו ואת מאוויי. שנים אחדות שהה הנער בארמון המלוכה, השכיל והחכים וברבות הימים היה ליועצו הקרוב

דף כה/א קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא

חיוב עמידה מפני המת ועמידה מפני גבאי צדקה

מעשה נורא מובא בגמרתנו. כשנפטר רב הונא, הוחלט לקברו במערת רבי חייא ובניו. בשעה שהכניסו את ארונו של רב הונא למערה, שמע רב חגא שחזקה, בנו המת של רבי חייא, אומר לאחיו המת יהודה: קום! אין זה ראוי שנשכב בשעה שרב הונא עדיין לא בא אל מקומו. נעמד יהודה מקברו עם עמוד של אש, ורבי חגא התיירא מן המחזה והציב את ארונו של רבי הונא לחצוץ בינו לבין עמוד האש.

מעשה נורא, שהפוסקים דנו בו הלכה למעשה. הלכה פסוקה היא (טור ושולחן ערוך יו"ד סימן קס"א סעיף ד'): "אפילו במקום שאינו צריך ללוות את המת, צריך לעמוד מפניו". לאמר, יש לעמוד בפני המת בעת הלווייתו.

לעמוד מפני מלווי המת: מדבריהם משתמע, לכאורה, כי מפני המת צריך לעמוד, אך הט"ז מציין על אתר (ס"ק ב'): "פירוש, מפני העוסקים עמו, שהם גומלי חסדים", שכך נאמר בירושלמי: הקימה בעת הלוויית המת, אינה מפניו אלא מפני הנושאים את מיטתו והמלווים אותו, שהם מקיימים מצוות גמילות חסדים.

עם זאת, מקשה הט"ז, הן בגמרתנו מבואר כי במערת הקבורה אמר חזקיה ליהודה לעמוד מפני רב הונא, הרי שהעמידה היא מפני המת! מכורח הסתירה בין המשתמע מסוגייתנו לבין הירושלמי מסיק הט"ז, כי אם המת אינו תלמיד חכם, העמידה היא רק בגינם של נושאי המיטה ולא מפני המת עצמו. ואילו בהלוויית תלמיד חכם, יש צורך לעמוד גם מפני המת עצמו.

ההשלכה ההלכתית באה לידי ביטוי בהלווייה שבה נכרים הם הנושאים את הנפטר. במקרה זה, לדעת הט"ז, אין חובה לעמוד בפני הלווייה, שהרי חובת העמידה היא מפני נושאי המיטה ולא מפני המת ("פתחי תשובה" שם ס"ק ג.).

ואילו בשו"ת "יד אליהו" (מלובלין, סימן נ"ד) טוען, כי גם מפני מת שאינו תלמיד חכם - יש לעמוד, ואילו הירושלמי לא התכוון אלא שסיבת העמידה מפני המלווים עיקרית יותר לעומת סיבת העמידה מפני המת. נפקא מינא - שאדם העוסק במלאכתו אינו צריך להפסיק ממלאכתו כדי לעמוד בפני מת, אך אם באותה שעה נושאים את מיטתו, עליו להפסיק כדי לעמוד בפני הנושאים את המיטה, לפי שמקיימים מצוות גמילות חסדים [ועיי"ש מה שהקשה על

עילוי נשמת

הר"ר **ישעיה בריל** ז"ל
 ב"ר יצחק ז"ל
 נלב"ע י"ב בניסן תשס"ב
תנצב"ה
 הונצח ע"י ידידנו משפ' פרלמוטר שיחיו
 - גבעת שמואל

עילוי נשמת

הר"ר **מאיר זוסוין** הי"ד
 ב"ר יעקב יוסף ז"ל
 נלב"ע ט"ו בניסן תש"ג
תנצב"ה
 הונצח ע"י התנו ובתו
 אריה ודבורה יעקובסון שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **יוסף שפילברגר** ז"ל
 ב"ר צבי ז"ל
 נלב"ע ט"ז בניסן תשל"ח
תנצב"ה
 הונצח ע"י ידידנו הר"ר שלמה ותרצה
 האוזר שיחיו - תל אביב

לעילוי נשמת

מרת **יענטה יהודית לינצר** ע"ה ב"ר חיים אשר אנשיל זאב ז"ל
 נלב"ע י"ג בניסן תשנ"ה **תנצב"ה**
 הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **שמואל לינצר** הי"ו ומשפ' שיחיו - פ"ת

הט"ז, שאין להוכיח מסוגייתנו, מפני שבני רבי חייא לא היו בין החיים].

ראוי לציין, כי לא רק בפני נושאי המיטה יש לעמוד, אלא בפני כל אדם הולך ומתעסק במצווה! כך כותב הט"ז (שם) "דבכל דבר מצווה שאדם הולך ומתעסק בה, יש לעמוד בפניו". בעל שו"ת "יד אליהו" (שם) מציין, כי הדברים אמורים גם לגבי גבאי צדקה המהלך בדרכו לאסוף צדקה ולא רק בשעת ההתרמה עצמה. עם זאת, אין הדברים אמורים אלא בגבאי צדקה שאינו נוטל שכר על מלאכתו [וראה בשו"ת מנחת יצחק ח"י סימן פ"ו, ובשו"ת "משנה הלכות" ח"ד סימן ר"ז, שכתבו שבאופנים שונים יש לעמוד גם בפני גבאי הנוטל שכר על מלאכתו].

דף כז/ב והאידינא נהגו עלמא בצרדא בר זווא

שינוי במנהגי התכריכים

שאלה התעוררה בפרשבורג שבהונגריה והובאה להכרעתו של הדיין רבי יהודה לייב פרידמן, שניהן בבית דינה לפני כתשעים שנים: עד אותה תקופה נהגו לקבור את המתים בתכריכי "ליינוואנד" - סוג של פשתן. אותה תקופה פרצה מלחמת העולם הראשונה, העוני החרף והוצאת קבורתם של מתים רבים השתרגו על הציבור, מלבד הרוגי הצבא שהוטל על החברא קדישא לטפל בקבורתם. בעקבות כך כלתה הפרוטה מקופת החברא קדישא והם ביקשו לקבור את המתים בסוג תכריכים זול יותר "פפיערליינוואנד" [פפיער" הוא נייר, וככל הנראה הכוונה לפשתן דקיק או משהו דומה], המיוצר מבגדים בלויים שעובדו מחדש. השואל מצטט בדבריו את ה"באר היטב" (י"ד סימן ש"ב סעיף א') שכתב: "זהרו שלא לשנות בלבישת המתים מן הנוהג, כי מצינו שהמתים מקפידים על זה".

רבי יהודה לייב פרידמן (שו"ת הריב"ד סימן ס"ד) השיב, כי אין מניעה לשנות את סוג התכריכים, תוך שהוא מזכיר את המסופר בגמרתנו, כי בתקופת התנאים נהגו להלביש את המתים בתכריכים כה יקרים, עד שכשנפטר אדם היו קרוביו נמלטים על נפשם כדי שלא יאלצו למכור את כל רכושם עבור מימון תכריכו. ראה רבן גמליאל בצרת הציבור והורה - אותי תקברו בבגדי פשתן, שזולים הם, ומני אז נהגו הכל כמותו ובאה רווחה לחיים. הגמרא מספרת, כי בתקופה מאוחרת יותר, החלו להלביש את המתים אף בקנבוס [אף שה"פפיערליינוואנד" מיוצר מבגדים בלויים, ואין לקבור בבגדים בלויים מפני הסכנה, הוא מבאר כי מאחר שעובדו מחדש, אינם בכלל בגדים בלויים].

הלכה למעשה הוא מציין, כי אינו מכריע בדבר עד שיצטרפו לדעתו גדולי הרבנים.

רבי נתן, בעל הערוך, מן הראשונים, מספר בספרו כי גם בתקופתו קשה היה עד מאד לשנות את סוג התכריכים. בשיר שחיבר במר נפשו על ארבעת בניו שנפטרו על פניו, הוא מקונן מחד על מר גורלו ומאידך מפרסם את התקנות שזכה להחדיר בציבור:

יגוני חורב בארבעה שחיניני אזור גבורה...

ניהגנו בכותנות בד להלביש מחופשי תורה / פעמים רבות אמרתי אחת מהן להיחסרה / ומיאנו לקבל ונראה הדבר כעין בקירה / עד שנפטר אדוני ומנו התחלתי להבצירה / ומאז קבלו הכל ואין ממאן בפצירה / ואילו עמדנו בניהוג קדמון לתכריך צררא / מפני מחטטי שכבי היתה גדולה גדירה.

בפירוש שורות אלו התחבטו רבים, ובפירושים שונים ניסו לפענח את הכתוב (ראה בהקדמת ערוך השלם עמודים 2-3, ובאוצר הגדולים ח"ז עמודים רס"א-ב' עוד דרך אחרת), אך לימים התברר כי כוונתו פשוטה בתכלית: בתקופתו נהגו להלביש ב"כתנות בד" - שני תכריכים, את "מחופשי תורה" - המתים שהם חופשיים מן המצוות. עובדה זו הכפילה את הנטל הכלכלי שנפל על המשפחה, ורבי נתן הורה פעמים רבות להלביש תכריך אחד בלבד וכי אין צורך בשתי שכבות, אך מיאנו לשמוע לדבריו כי נראה היה בעיניהם כ"בקירה", הפקר וזלזול. עד שנפטר אביו, "והתחלתי להבצירה" - היה הראשון ש'הבציר', החסיר, וכיסה את אביו בשכבה אחת של תכריכים, ומאז קיבלו הכל את דבריו ואין "ממאן בפצירה" - אין מי שממאן לקבל את הדברים ומפציר לשוב למנהג הישן. הוא מסיים את דבריו, כי אילו היה נותר המנהג הקדמון, להלביש בגדי "צררא", שררה, היו המתים חשופים לברברים חופרי-קברים לצורך שוד, שהיו מפשיטים את המתים כדי לחמוס את תכריכיהם היקרים (ראה שו"ת "מלמד להועיל" ח"א סימן קי"א).

דף כז/ב שמע קול שיפורא דשכבא

שופר להלוויית המת

במקומות אחדים בדברי חז"ל מוזכר כי בעבר בעת הלוויית המת נעשה שימוש בשופר. בגמרתנו נאמר, כי רב המנונא שמע בדומתא "קול שיפורא בשכבא" - קול שופר המת. גם בשלהי מסכת מגילה (כ"טא), ובמסכת כתובות (נ"זא), נאמר בשם רב, כי בהלוויית המת משתתפים תוקעים בשופרות. בחז"ל אף מוזכר, כי נהגו להשמיע נעימת חליל בעת הקבורה, "ואפילו עני שבישראל לא יפחות משני חלילים" (כתובות מו/ב). החלילים נועדו להשרות אווירה נוגה בעת ההספד - "נכרי שהביא בשבת חלילין, לא יספוד בהן ישראל".

מה תפקידם של השופרות? רש"י (כתובות שם) מבאר, כי באמצעות השופרות "מכריזים עליו

ביותר של המלך, ועל פיו נשק כל דבר. קרבנו המיוחדת עוררה את קנאת בני משפחת האצולה, רבי המלוכה, שבינם לבין עצמם עדיין היו מכנים אותו "נער", והם החלו לדבר על אזנו של המלך, כי ידיו הטוב ביותר אינו אלא נוכל המועל בכספי המדינה. המלך לא הסכים לדבריהם ולא שעה למאמרם. אך כדי להשתיק את עדת מחרחרי הריב, החליט המלך בעצה אחת עם, להפתיע את יועצו ולבקר בדירתו שבאחד מאגפי הארמון.

בבוקר בהיר הופתע היועץ לגלות על מפתן ביתו את הוד מלכותו מלווה בחבורת נכבדים שפניהם אינן מבשרות טובה. מכורח הנסיבות נאלץ המלך להסביר, כי הוא עומד לערוך חיפוש בביתו, נוכח החשדות המוכבדות עליו השכם והערב. נבוכך אך צייתן למלכו פתח היועץ לרווחה את ביתו על מסתוריו, ארונותיו, גזזיו ועוליותיו, ולשמחתו הרבה של המלך - לא נמצא דבר.

רגעים ספורים לפני שזנבו את הבית, הבחין אחד המלווים בידיה נסתרת המבצבת מאחורי וילון כבד.

"כאן לא". התחנן היועץ.

חשדו של המלך התעורר באחת. ברק ניצת בעיניהם של מלחכי הפיכה שנילוו אליו ורגוררים של שביעות רצון בקעו מגרונם בטונים שונים. הנה נתפס.

בפנים אדומות מבושה הוא שב להעתיק ולהפציר בפני מלכו כי כבר נוכחו לדעת שאין בו כל און, וכי הוא מעמיד את כל שנות נאמנותו כלפי המלך שיעמדו לו לבקשתו זו האחת, הראשונה מאז דרכה כף רגלו בארמון, כדי שישעה המלך לבקשתו. - לא ככל שתוסיף להפציר, אתה מגביר את החשדות כנגדך.

הוא מכנסיו הוא שלף מפתח וסובב באיטיות את מנועול הדלת.

המלווים הצטופפו כפיות פעורים לרווחה, לנוכח העומד להתגלות מול עיניהם. קול בלתי מזהה קרא, כי אפשר שעתה תבוא אל פתונה תעלומת העלמותה הפתאומית של חותמת המלך. אחרים הזכירו בלחישות גוברות והולכות גניבות ומעילות שהתרחשו במהלך השנים, חלקן, למען האמת, עוד זמן רב לפני שהכיר המלך את נער הרועים.

הדלת נפתחה לרווחה.

חדרון צר ונמוך קומה נחשף במלוא מערומיו. על רצפתו פרושה מחצלת. על הקיר העירום תלה חליל עץ דהוי.

- זכאי אבל תסביר!

- מיום שהוד מלכותו לחקני תחת חסותו, פחדתי וחששתי פן יבוא יום בו רגשות גאוה ישתרגו על דעתי וישכנעוה כי בכוחי ובמעשי עליתי לגדולה. לפיכך, בכל בוקר אני מסתגר בחדרון זה דקות אחדות מתרכז. יושב על המחצלת ההיא, עליה ישבתי שכול רגליים בקצה היער, ומחלל את הנעימה ההיא שבעיצומה הוד מלכותו הניח עלי את כף ידו והעלני לגדולה. מכאן אני יוצא לעבודת יומי, לשרת את הוד מלכותו בנאמנות ובמסירות.

★ ★ ★

הָא לְחַמָּא עֲנִיָּא דִּי אֶכְלוּ אֶתְהַתְּנָא בְּאַרְעָא דְמַצְרַיִם.

ליל הסדר. ליל החרות.

חלפו שלשת אלפים שלש מאות ושמונה עשרה שנים מזה יצאנו ממצרים. שנים. אלפי שנים. ובכל שנה אנו יושבים בליל הסדר ומורים על המצלה. זהו לחם העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים! בה היינו יכולים להיות עד היום הזה! לא מכחנו ולא בשכלנו. הוא ברחמי המרובים גאלנו ממצרים ויאמצנו לעם סגולה כדי לתת לנו את התורה, ומתוך כך אנו מצווים לעבדו באמת וביראה כל הימים.

רבים מלומדי הדף היומי חשים תחושה דומה בעת הגיעם לשיעור הדף היומי. יש מהם האחראים על עסקים ענפים, עובדים רבים, מחלקות, אגפים, יש מהם סוחרים השולחים את ידם בענפי מסחר שונים. בן אנוש עלול לשקוע בהוויית העולם הזה, עד כי ישכח את מקומו האמיתי ואת תפקידו.

שיעור הדף היומי הוא הידיה הנסתרת לחדר הפרטי של כל אחד. אליו הוא נכנס מידי יום, יושב כשווה בין שווים עם כל הלומדים. מעין חלון יומי שמחזיר למסגרת. לזכור מדוע אנו נמצאים כאן. בדרך אל השיעור, במהלכו, ואחר כך, מתחדדת

התודעה כי מרכז העולם הוא התורה, החיים שלנו הם התורה. וחי עולם נטע בתוכנו.

המעניין לזכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק פסק: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

מענה לשון

דף כג/א ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל...
"שמועות", "אגדות" ו"הגדות" (א)
נחלקו תנאים בברייתא (כג/א) אם "אומרים שמועה
ואגדה בבית האבל", או שמא הדבר אסור.
למלה "שמועה" שתי משמעויות כבר בלשון
הנביאים.

א. לרוב "שמועה" היא ידיעה ששומעים מאיש
אחר, וההבדל בינה לבין "שמועה" הוא בדרך כלל
בסוג הידיעה (כמו ששנינו בברכות פ"ט מ"ב: "הבשורות
הטובות... שמועות הרעות". אמנם, יש גם "שמועה טובה").
ב. המשמעות השנייה נמצאת בנבואת ישעיה
(כח/ט): "את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה"
- היינו: יבין את הדברים ששומע הנביא מאת ה'
(תרגום יב"ל): "למספר חוכמא".

שני סוגי "שמועות" אלו נמצאים אף בלשון
התנאים, ואף במסכתנו.

א. לעיל (דף כ/ב) נחלקו תנאים בברייתא בעניין
"שמועה קרובה" ו"שמועה רחוקה" - היינו ידיעה על
מות קרוב. כמו כן, "שמועה" שנוייה בסנהדרין פ"ד
מ"ה כמלה נרדפת ל"אגדה" ("שמועה תאמר מאמר,
ומשמעותה, עד מפי עד, ומפי אדם נאמן לשמענו").

ב. המשמעות השנייה אף היא נמצאת במשנה: "אני
שמעתי מפי המרביים, והם שמעו מפי המרביים; אני
עמדתי בשמועתי, והם עמדו בשמועתי" (עדות
פ"ה מ"ז), ואחד ממ"ח קנייני תורה הוא: "המכונן
את שמועתו" (אבות פ"ו מ"ו). מטבע הלשון "מפי
השמועה" השגור בפי רבותינו הראשונים (בייחוד
הרמב"ם) מקורו בסוגיית זקן מרמא (סנהדרין
פח/א): "ור' אלעזר אומר: אפילו הוא אומר: מפי
השמועה, והן אומרים: כך הוא בעינינו - נהרג,
כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל" - הוא / הוא זקן
הממרא טוען שדבריו אינם סברת עצמו המחודשת,
אלא זוהי ההלכה שקבל במסורת מרבותיו.

זהו הפירוש גם בברייתא שלנו (ראה: ניומקי
יוסף ורש"י על הרי"ף; וגיטא לתלמיד ר' יחיאל
מפרים ומאירי): לדעת ת"ק, "אין אומרים שמועה
ואגדה בבית האבל" - היינו אין דורשים דרשה
בדברי תורה בבית האבל, לא בשמועה (=הלכות
שהתקבלו במסורת) ולא באגדה.
המלה הארמית המקבילה ל"שמועה" העברית,
"שמעיתא" (ברבים: שמעיתא/שמעיתא),
משמשת רק במונח שני זה, וכך מפרש רש"י
(סוטה מ/א): "שמעיתא - הלכות דינין ואיסור
וטהרות". גם שם היא באה בניגוד ל"אגדתא".
במשמעויות השונות של "אגדה"/"אגדתא" נדון
בגיליון הבא. בעז"ה.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד.
3446 ב"ב דוא"ל u_frank@geronimedi.net

פנינים

דף כג/א אינו יוצא מפתח ביתו
עדיין לא היה לאבל

על הפסוק (בראשית כג/א) "ויקם אברהם מעל פני מותו
ודבר אל בני חת לאמר" אומר הספרונ, כי הסיבה
שיצא ודיבר אל בני חת, היא מפני שקם "מעל פני
מותו", שעדיין לא נקבר ולא חלה עליו אבלות...

דף כה/א חכם שמת הכל קרוביו

להטמא לזה שזן אותו

בדרך רמז מפרש בעל ה"כלי יקר" (ויקרא, אומר) את
הפסוק "כי אם לשארו הקרוב אלי", כי הכוונה לדין
זה: חכם שמת - הכל קרוביו. "שאר" היינו מוזנות על
האדם להטמא לשארו, כלומר זה הזן אותו, שהוא
מקורב אליו. ומיהו המזין את בני האדם? - כבר אמרו
חז"ל כל העולם כולו ניזון בשביל חניני בני..."

שיבואו לכבודו". גם רבי שלמה בן היתום, מן הראשונים, מפרש כי "כך היה מנהגם לתקוע בשופר
שיידעו שיש מת וירוצו לקברו, כמו שעושים אדומיים [הנוצרים] עכשיו, שתוקעים הפעמונים, והכל
יודעים שמת אחד מהם" (פירוש מסכת משקין לר' שלמה בן היתום). רבי ישעיהו דטראני, בעל תוספות ר"ד
(כתובות שם), כורך את השופר ואת החלילים זה בזה וכותב, כי שניהם נועדו להכרזה על הפטירה
ולהספד.

תקיעת שופר להגן על החיים: טעם מעניין ביותר כתוב בזהר (שמות קצו/ב). בוא וראה, אומר
הזהר, כי לא לשווא התקינו הקדמונים לתקוע בשופר בעת הולכת המת לקבורה. אין זה לכבוד
המת בלבד, אלא כדי להגן על החיים, לבל ישלוט בהם מלאך המוות להשטין עליהם. כשם
שבראש השנה תוקעים בשופר, כדי שלא ישטין השטן, כך עושים זאת בעת שמידת הדין מתוחה,
כגון, במיתת אדם.

מנהג התקיעה בשופר בעת לוויה, אינו קיים בימינו, אך עד לפני מאות שנים הוא עדיין היה
רווח. בספר "מעבר יבוק", מספרי היסוד לענייני הלכות אבלות כותב (מאמר ג' פרק י'), כי נוהגים
במקומו - איטליה - לתקוע בשופר בעת נשיאת המת לקבורה, מפני דברי הזהר הנזכרים.

גם רבי שם טוב גאגין כותב בספרו "כתר שם טוב" (עמוד תרס"ה), כי נהגו קהילות הספרדים בלונדון
מזה דורות, שבפטירת אדם גדול תוקעים בשופר הן בבית הקברות והן בעת טהרת המת (ועיי"ש עמוד
תרע"ב). ב"ארצות החיים", מנהגי הקבורה בגרבה, מובא, כי "אם היה זקן או תלמיד חכם, או חבר,
תוקעים בשופר תשר"ת ואומרים 'ויעבור'".

השופר סמל לתחיית המתים ולגאולה: יש שכתבו שהשופר גם מסמל את תחיית המתים
והגאולה השלימה, בה יתקע בשופר גדול (ראה ערוך השלם כרך ו' עמוד 259 בשם הירושלמי).
מעניין לציין, כי על מצבות עתיקות ברומא, נמצאו סמלים בצורת שופר.

דף כח/ב אין מנחמים רשאים לומר

מדוע המנחמים ממתנים שהאבל יפתח בדברים?

בעת ביקור תנחומים אצל אבלים, לא עלינו, יושבים המנחמים ושותקים עד אשר האבל יפתח
בדברים. זאת, לאור דברי רבי יוחנן בסוגייתנו: "אין מנחמים רשאים לאמר דבר, עד שיפתח
אבל".

הלכה זו נלמדת מניחום האבלים הראשון המתועד בכתובים, עת רעיו של איוב באו לנחמו על
אובדן צאצאיו, והפסוק מתאר כי הם המתונו בשתיקה עד "איוב פתח פיהו", וכך נפסק להלכה
(שולחן ערוך יו"ד סימן שע"ב סעיף א').

שני טעמים עיקריים יש בפוסקים להלכה זו.

ראוי לנחם אחר שהאבל מביע צערו: ה"לבוש" (יו"ד סימן שע"ו סעיף א') כותב: "וטעמא דמסתבר
הוא, כלומר, שהוא מתחיל להראות צערו שמצטער מאד על מתו, ואחר כך מתחילים לנחמו. אבל
מקודם, אין שייך לנחמו, דשמא אינו מצטער על מתו". כלומר, מטרת הביקור בבית האבל היא כדי
לנחמו על צערו הרב, ולפיכך יש צורך שיביע את צערו, או-אז פותחים עמו בדברי ניחומים.

ניחום אבלים - להצדיק את הדין: בעל "ערוך השולחן" (יו"ד סימן שע"ו סעיף א') מנמק: "ויראה
לי הטעם, דעניין ניחום אבלים הוא להצדיק דינו של הקב"ה, כמו שאמר איוב 'ה' נתן וה' לקח
יהי שם ה' מבורך', ולנחמו מעצבונו, ולכן מחוייב האבל מקודם להצדיק דינו". הוא סומך את
דבריו על מנהג שהוזכר בראשונים, כי בבוא המנחמים לאבל, היה האבל פותח ואומר: "ברוך
דיין האמת".

אבל המשמיע אנחות: כיצד ינהגו מנחמים שהאבל היושב לפניו אינו פותח בדברים, אך הוא
נאנח מרות? ובכן, על הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל מסופר, כי פעם ישב לפני אבלים ופתח עמם
בדברים. לכששאלוהו לאחר מכן מדוע לא המתין עד שהאבלים יפתחו בדברים, השיב: וכי לא
שמעתם שהאבל הוציא אנחה מפיו? (ספר תורת רבינו שמואל סלנט) כלומר, אם כדברי ה"לבוש", שטעם
הלכה זו הוא שלפני הניחום על האבל להביע את צערו, לנו אם הביעו במילים או באנחה
היוצאת מן הלב.

אבל שהצער או יראת כבוד משתקים אותו: הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (שו"ת "ציץ
אליעזר" חלק י"ז סימן מ"ה אות ד') דן ארוכות בנושא תוך שהוא מתייחס לכך שיש שאינם מקפידים
להמתין עד שהאבל יפתח בדברים, אך ניתן ללמד זכות, כי אם המנחמים מכירים באבל שמתוך
צער, או מחמת יראת כבוד, קשה עליו הדיבור ולפיכך אינו פותח בדברים, מאחר שברור שמצטער
הוא, מותר לפתוח ולדבר עמו כדי לנחמו.

זאת ועוד, הוא מוסיף, כי יתכן לחדש שההלכה שעל האבל לפתוח בדברים, אינה אלא בפתיחת
ימי השבעה, או-אז, על המנחמים הראשונים להמתין עד שיפתח האבל בדברים. משפתח בדברים
- כל הבאים לנחמו במשך ימי השבעה, אינם צריכים להמתין מחדש עד שיפתח האבל בדברים.
תופעה נוספת הקיימת בבתי אבלים היא - השתיקה. האבלים משוחחים עם אחדים מן
המנחמים, בעוד החדר גדוש במנחמים היושבים ומביטים קדורנית במתרחש. אחר זמן מה הם
קמים ממקומם, ובאמירת "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים..." הם יוצאים מן
המקום.

האם קיימו מצוות ניחום אבלים?

בשאלה זו דן כבר ה"פרישה" (יו"ד סימן שצ"ג אות ג), והוא מדייק מן הטור הכותב שהמנחמים "יושבים שעה אחת", כי עצם הכניסה לבית האבל והישיבה בו, מנחמת את האבל בהווכחו כי משתתפים בצערם ובאים לכבודו. בקשר לכך ראוי לציין את שכתב הרמב"ם (הלכות אבל פרק י"ד הלכה ז) כי מצוות ניחום אבלים כוללת בתוכה שני חלקים: השתתפות בצער האבלים וניחומם, וכמו כן - חסד עם המתים, שבהגעה לבית הנפטר יש משום כבוד לנפטר, והיא חלק מן המצווה לחלוק כבוד למת.

נסיים בהסברו הרעיוני של הגה"צ רבי ירוחם ממיר ("דעת חכמה ומוסר", ח"ג מאמר רצ"ו), המסביר כי על המנחמים לשתוק, כדי להתבודד ולשקוע במחשבותיהם, עד שיהיה ליבם שווה עם האבל, וישתתפו עמו בצערם. או-אז, כשיפתח עמם האבל בדברים, ראויים הם לנחמו.

בקשר לכך מעניין לציין את המובא בספר "חסידים" (סימן תס"ז): מעשה באדם שהיה משתתף בצערם של בני שכונתו, אם אירע אבל בביתם, היה הולך לנחמם ושב אל ביתו יחף, וכך הביע את צערם. בהגיע עת פקודתו, סיבבה ההשגחה העליונה שיפטר מן העולם בתשעה באב, יום בו נקבצים כל בני הקהילות אל העיר, והלכו הכל יחפים ללוותו למנוחת עולמים.

דף כח/ב וקדשתו

קְדֻשְׁתּוֹ - כִּיבוֹד כְּהֵנִים

בגמרתנו אומר רבי חמא בר חנינא, שאת ההלכה שיש לכבד את החתן לשבת בראש הסעודה לומדים מן הכהנים [כנדרש מן הפסוק "וכחתן יכהן פאר, שחתן הרי הוא ככהן], עליהם דרשו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, כי מן הפסוק (ויקרא כא/ח) "וְקִדְשֵׁתוּ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹקֶיךָ הוּא מְקַרֵּיב קֹדֶשׁ יְהִי לָךְ כִּי קֹדֶשׁ אֲנִי ה' מְקֻדְשָׁכֶם" לומדים כי יש לכבד את הכהן בכל דבר שבקדושה.

הלכה זו, שיש לכבד את הכהן, נידונה רבות בספרי הפוסקים לדורותיהם, ובראשם מוכרת תשובתו העלומה של רבינו תם שהסב בסעודה ועמד עליו תלמידו הכהן לשמשו. לכששאלוהו, כיצד הוא משתמש בכהן, הרי הלכה היא שאסור להשתמש בכהונה? השיב רבינו תם: "בזמן שבגדיהם עליהם - כהונתם עליהם, ובזמן שאין כהונתם עליהם - אין קדושתם עליהם".

ציטוט זה בו השתמש רבינו תם, לקוח מן הגמרא (סנהדרין פג/ב, זבחים יז/ב) המבארת, כי כהן שעבד בבית המקדש ללא בגדי כהונה - חייב מיתה, כי בלא בגדיו - אין קדושת הכהונה עליו. לפיכך תמהו השומעים, מדוע קישר רבינו תם בין הדברים? הן שאלוהו לגבי ההלכה שאסור להשתמש בכהן!

תלמידו של רבינו תם, רבינו פטר, שנכח במקום, השיב: כי חובה לכבד את הכהנים ואסור להשתמש בהם, אך הם רשאים למחול על כבודם.

הדו-שיח שהתנהל באותה סעודה, פורש ובואר על ידי רבים באופנים שונים, ביניהם בעל "ערוך השולחן", הפורש, כדרכו, משנה סדורה בהלכה סבוכה זו (א"ח סוף סימן קכ"ח).

שני דיני "קדושה" יש בכהנים. הקב"ה קידשם בקדושתו של אהרן באמרו "קדושים יהיו לאלוקיהם". קדושים המה. מלבד זאת הוא ציווה את בני ישראל "וקדשתו". הא כיצד? הן הקב"ה הוא היכול להחיל קדושה על בני אדם, אך כיצד בני ישראל 'קדשו' את הכהנים? שומה עלינו להסיק כי כוונת התורה שמצווה עלינו לכבד את הכהנים ובוודאי לא להשתמש בהם אלא לנהוג בהם כבדבר קדוש.

עיקר קדושתם של הכהנים היא מהיותם משרתי ה': לפיכך סובר רבינו תם, כי בשעה ש"בגדיהם עליהם", כשהם לובשים בגדי כהונה ומשרתים בבית המקדש, אין הם רשאים למחול על כבודם, שהרי עתה כבודם - כבוד המלך הוא, ואין להם כל רשות למחול עליו. ברם, בשעה שאינם לובשים את בגדי הכהונה, רשאים הם למחול על כבודם הפרטי. כבוד זה נובע אמנם מכך שלהם ניתנה הזכות לשרת את ה', אך בשעה שאינם משרתים אותו, הם רשאים למחול על כבודם.

זהו שרמז רבינו תם באותה סעודה: "בזמן שבגדיהם עליהם - אינם יכולים למחול. בזמן שאין בגדיהם עליהם - יכולים למחול", ולפיכך התלמיד יכול למחול על כבודו ולשמש את רבינו תם. לאחר שנכח תלמידו רבינו פטר שדברי רבו לא הובנו, הוא פירשם וביארם כיאות באמרו בפרוטרוט, כי הכהנים יכולים למחול על חובת כיבודם.

דין "וקדשתו" הניב ספקות הלכתיים רבים, ביניהם, אם חובה לכבד גם כהנים שאינם ראויים לעבוד בבית המקדש, כגון, כהן בעל מום. ה"ערוך השולחן" נוקט, כי מאחר שעיקר קדושת הכהן היא מפני עבודת הכהונה, נמצא שאין דין "וקדשתו" על כהן שאינו ראוי לעבודת המקדש.

בסברה זהה מצדד ה"מגן אברהם" (סימן רפ"ב ס"ק ו'), כי אין דין "וקדשתו" לגבי קטן, כי אינו ראוי לעבודה במקדש.

ואילו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (בהגהותיו על המגן אברהם שם) הביא בשם ה"ספרי" כי יש ריבוי מיוחד שחובה לכבד גם כהנים שאינם ראויים לעבוד בבית המקדש, וה"כתב סופר" (שו"ת, א"ח סימן ט"ו) מאריך בנידון ומברר את דעות הראשונים בנושא זה, וכתב, כי מאחר שהראשונים נחלקו בדבר, חובה להחמיר שלא להשתמש בכהן קטן או בעל מום, כדין ספק דאורייתא לחומרא, וכן הכרעת ה"מנחת חינוך" (מצווה רס"ט).

מאורות הדף היומי

הודעה חשובה למבקרים בכותל המערבי
שיעורי הדף היומי בכותל המערבי
בחג הפסח מתקיימים כסדרם

★ ★ ★

שיעור מפי הרב **אברהם בירנבוים שליט"א**
מיד לאחר תפילת ותיקן - בחדר ספרי התורה

★ ★ ★

שיעור מפי הרב **מימון אלבו שליט"א**
בשעה 20:30 - בחדר ספרי התורה

★ ★ ★

שיעור מפי הרב **ג' דוד זיכרון שליט"א**
בשעה 23:00 - ברחבת הכותל

יהודי יקר!

בוא והצטרף ללומדי הדף-היומי

בברכת פסח כשר ושמה

לעילוי נשמת

מרת **שרה רוחמה רוזנפלד** ע"ה

ב"ר נחמן ז"ל נלב"ע ט"ו בניסן תש"ן

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה וכלתה

הר"ר **נחמן והנהירוזנפלד** שיחיו

לעילוי נשמת

הילד **דוד ישי סקופ** ז"ל

בן הר"ר גרשון שיבלחט"א נלב"ע י"ח בניסן תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר **גרשון**

וזוג' מרת **רחל סקופ** שיחיו נתניה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף טיברגר** ז"ל

ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע י"ח בניסן תש"ס

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **משה נעמן** ז"ל

בן ליזה ע"ה - רב **מושב הצב** נלב"ע י"ג בניסן תשמ"א

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת **נעמן** שיחיו

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail: meorot@meorot.co.il

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

למנויים, תרומות והנצחות ובכל עניין

ניתן לפנות לטל: 03-6160657